

Лев Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
д-р юрид. наук, доц.,
проф. кафедри кримінального права і процесу

Олег Михалюк

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
маг. кафедри кримінального права і процесу

ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

© Гула Л., Михалюк О., 2018

Визначено поняття та суть судово-бухгалтерської експертизи у сфері господарської діяльності. Досліджено наукові поняття судово-бухгалтерської експертизи. Визначено предмет та об'єкти дослідження судово-бухгалтерською експертизою. Окреслено основні завдання та наведено перелік питань, які ставлять експерту-бухгалтеру для їх вирішення. Охарактеризовано методи і способи проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Ключові слова: судово-товарознавча експертиза; товари; послуги; предмет; об'єкт; завдання; перелік питань.

Лев Гула, Олег Михалюк

ХАРАКТЕРИСТИКА СУДЕБНО-БУХГАЛТЕРСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

В статье определено понятие и содержание судебно-бухгалтерской экспертизы в сфере хозяйственной деятельности. Исследованы научные понятия судебно-бухгалтерской экспертизы. Определен предмет и объекты исследования судебно-бухгалтерской экспертизой. Очерчены основные задания и приведен перечень вопросов которые относятся эксперту-бухгалтеру для их решения. Охарактеризованы методы и способы проведения судебно-бухгалтерской экспертизы.

Ключевые слова: судебно-товароведческая экспертиза; товары; услуги; предмет; объект; задание; перечень вопросов.

Lev Hula
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Sc. D., Prof.

Oleg Mykhaliuk
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Master of the Department of Criminal Law and Process

DESCRIPTION OF COURT-BOOK-KEEPING EXAMINATION

In the article a concept and maintenance of court-book-keeping are certain examination in the field of economic activity. The scientific concepts of court-book-keeping examination are investigational. An object and objects of research court-book-keeping examination are certain. Basic tasks are outlined and a list over of questions is brought that belong to the expert-accountant for their decision. Methods and methods of realization of court-book-keeping examination are described.

Key words: commodity judicial-expert examination; commodities; services; are an object; object; task; list of questions.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкової економіки в Україні постає питання щодо виявлення зловживань під час провадження фінансово-господарської діяльності підприємницькими структурами. Висновки судово-бухгалтерських експертиз є основними джерелами доказів, яка досліджує дані первинних бухгалтерських документів, облікових реєстрів, показники звітності, що часто стають підтвердженням виявлених зловживань і порушень у сфері економіки. Водночас процес інтеграції нашої підприємницької діяльності в міжнародну економічну сферу зумовлює удосконалювати методи судово-бухгалтерської експертизи як засобу контролювання фінансового-господарської діяльності.

Аналіз дослідження проблеми. Досліджували теоретико-прикладні аспекти з проблеми проведення судово-бухгалтерської експертизи вчені: О.В. Аніщенко, О. М. Бандурка, М. Т. Білуха, М. І. Бігар, Л. І. Бочкова, Ф. Ф. Бутинець, І. А. Волкова, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Л. В. Гуцаленко, Н. Я. Дондик, М. І. Камлика, Ж. А. Кєворкова, І. А. Каштанова, О. П. Колісник, Михальчишина, Г. Г. Мумінова-Савіна, Л. І. Савченко, В. М. Сидорчук, О. Є. Новак, О. В. Попович, В. Д. Поникарпов, І. К. Пентюк, Є. Р. Россінська, В. С. Рудницький, А. А. Савін, М. Ф. Сафонов, О. В. Хомутенко, О. І. Швирьовата ін.

Так, І. А. Волкова надає визначення судово-бухгалтерської експертизи як предмета дослідження фінансових документів [1, с. 10]. О. П. Колісник відносить дослідження бухгалтерських звітів [2, с. 258]. На думку О. М. Бандурки така експертиза пов'язана з економічними знаннями [3, с. 4]. Л. В. Гуцаленко детально визначає, що судово-бухгалтерська експертиза досліджує закономірності та документальну обґрунтованість витрачання коштів [4, с. 48].

Метою статті є дослідження поняття та суті судово-бухгалтерської експертизи та визначення її завдань.

Виклад основного матеріалу. Проведення судово-економічних експертиз є однією з форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному судочинстві і має важливе значення для досудового розслідування злочинів і судового розгляду в кримінальних провадженнях [5, с. 237].

Судово-бухгалтерська експертиза є підвидом економічної експертизи, вона розподіляється на бухгалтерську, фінансово-економічну й фінансово-кредитну.

У сучасних умовах виробничі процеси удосконалені за допомогою використання комп'ютерної техніки, що здійснює облік і звітність. Тому бухгалтер-експерт у конкретних умовах своєї роботи зобов'язаний використовувати вдосконалені методи дослідження, які перевершують методи злочинця за повнотою і глибиною знань, знаходити способи розкриття наміру і мети злочинця.

Використання судово-бухгалтерською експертизою деяких способів і прийомів господарського контролю та її зв'язок з бухгалтерським обліком стали причиною того, що судово-бухгалтерську експертизу часто не відрізняють від ревізії (особливо тієї, що її проводять за призначенням правоохоронних органів) і аудиту, а також нерідко зараховують до методів господарського контролю.

Судово-бухгалтерська експертиза проводиться під час розслідування кримінального провадження для виявлення недоліків у бухгалтерському звіті і призначається, за поданням слідчого, постановою судді або за ухвалою суду [6].

У справах про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо зазначені ціни і тарифи відповідно до законодавства, їх не можна встановити за угодою сторін, господарський суд призначає судову економічну експертизу [7, с. 45].

Бухгалтерські документи можуть бути безтоварними або безгрошовими. Безгрошовим документом є видатковий касовий ордер, гроші за яким насправді не видавалися одержувачеві. Безтоварними називаються документи, які містять усі реквізити (накладна, рахунок-фактура).

Безтоварні документи можуть використовувати підозрювані з метою приховування надлишків і недостач. Під час дослідження документів експерт-бухгалтер враховує, що вони можуть містити випадкові помилки (дату здійснення господарської операції, її обсяг тощо), пов'язані з неуважністю, недосвідченістю матеріально відповідальної особи, а також незнанням основ облікової роботи.

Під час проведення судово-бухгалтерської експертизи зазвичай ставляться питання щодо підтвердження документально рух грошових коштів [8, с. 205–207].

До методів і способів судово-бухгалтерської експертизи зараховують:

1) формальну перевірку, що встановлює наявність і правильність заповнення необхідних реквізитів документів. У такому разі здійснюють візуальний огляд документа (наявність назви, дати, підписів тощо), його аналіз;

2) арифметичну перевірку, яка може містити як складні розрахунки, так і прості. Вона виявляє факти шахрайства в первинних документах;

3) нормативна перевірка документів. Встановлює відповідність змісту документів, правилам, які зафіксовані в нормативно-правових актах, тобто виявляються не законні за змістом, але правильні за формою документи;

4) зіставлення документів дає змогу контролювати декілька взаємозв'язаних документів. Операція, що викликає сумнів, може бути досліджена за декількома бухгалтерськими документами. Залежно від результатів відповідності або відмінності інформації в цих документах вирішується питання про їх правильність;

5) у разі зустрічної перевірки зіставляють окремі екземпляри того самого документа, що міститься в різних суб'єктів господарювання, а також зіставляють дані документів, пов'язаних тією самою операцією. Такі перевірки проводять за відсутності матеріалів ревізії за невеликого обсягу документів. В інших випадках необхідно вимагати попередньої документальної ревізії [9].

Також застосовують такі методи, як: запит, підтвердження, дослідження, усне опитування, підготовка альтернативного балансу.

Особливе значення має вміння експерта виявляти ознаки фальсифікацій в облікових і бухгалтерських документах. Підробки можуть виявлятися у вигляді невідповідності певних дій учасників фінансово-господарських операцій за часом, місцем, відхилень від порядку здійснення облікових операцій, встановленого нормативними актами, нелогічності і недоцільності операції, невідповідності між різними екземплярами одного документа, невідповідності штампів і печаток назві підприємства, підчисток, виправлень та ін.

Підроблені бухгалтерські документи з позиції криміналістичної практики діляться на два види: фальсифіковані (змінені за допомогою матеріального підроблення) та містять завідомо неправдиві відомості (складені за допомогою інтелектуальної підробки). Матеріальна фальсифікація (підробка, фальсифікація) означає внесення безпосередніх змін в реквізити документа. Найтипівішими видами цього підроблення є: підчищення, дописка, домальовування, травлення і змивання, технічна підробка підпису, підробка печаток і штампів.

Висновки. Враховуючи, що злочини у сфері економіки містять видиму законність фінансово-господарської діяльності, а у кожній галузі поряд із загальними застосовують і специфічні форми обліку, тому під час проведення судово-бухгалтерської експертизи треба використовувати як загальні, так і окремі способи дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова І. А. *Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]*. К.: Центр учбової літератури, 2009. 84 с. 2. Колісник О. П. *Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи. Фінанси, облік і аудит. 2009. № 14. С. 256–263.* 3. Бандурка А. М. *Основи судової бухгалтерії: учебник / А. М. Бандурка, В. А. Лукин, В. Д. Поникаров. Харків: Изд-во Национального университета внутренних дел, 2001. 336 с.* 4. Гуцаленко Л. В., Михальчишина Л. Г., Сидорчук В. М., Пентюк І. К. *Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.* 5. *Судові експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. К.: Юринком Інтер, 2015. 504 с.* 6. *Про судову експертизу: Закон України № 4038-XII від 25.02.1994 р. із змінами та доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.* 7. *Судова бухгалтерська експертиза: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів/ за ред. М. Д. Корінька. К.: Видавництво ТОВ «Типографія «Клякса», 2012. 432 с.* 8. *Основи судової експертизи: навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт. уклад. Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Сімакова-Єфремян та ін. Х.: Право, 2016. 928 с.* 9. Білуха М. Т. *Судово-бухгалтерська експертиза: підручник. К.: Видавнича компанія «Воля», 2004. 656 с.*

REFERENCES

1. Volkova I. A. *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza: navch. posib. [dlia stud. vyshch. navch. zakl.]*. [Forensic Accounting Examination: Teaching. manual [for the studio. higher tutor shut off]]. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2009. 84 s. 2. Kolisnyk O. P. *Teoretychni osnovy sudovo-bukhhalterskoi ekspertyzy*. [Theoretical basis of forensic accounting expertise]. Finansy, oblik i audyt. 2009. No. 14. S. 256–263. 3. Bandurka A. M. *Osnovy sudebnoi bukhhalteryy: Uchenyk* [Fundamentals of Forensic Accounting: Student] / A. M. Bandurka, V. A. Lukyn, V. D. Ponykarov. Kharkov: Yzd-vo Natsyonalnoho unyversyteta vnutrennykh del, 2001. 336 s. 4. Hutsalenko L. V., Mykhalchyshyna L. H., Sydorchuk V. M., Pentiuk I. K. *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza. Navch. posib.* [Forensic accounting expertise. Teaching manual]. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2011. 352 s. 5. *Sudovi ekspertyzy u sudochynstvi Ukrainy: nauk.-prakt. posib.* [Judicial Expertise in the Proceedings of Ukraine: Sciences. Pract. manual] / za zah. red. V. H. Honcharenka, I. V. Hory. K.: Yuryнком Inter, 2015. 504 s. 6. *Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy* [On judicial expertise: The law of Ukraine] No. 4038-XII vid 25.02.1994 r. iz zminamy ta dopovnenniamy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. 7. *Sudova bukhhalterska ekspertyza: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv.* [Judicial Accounting Examination: A Manual for Students at Higher Educational Institutions] / Za red. M. D. Korinka. K.: Vydavnytstvo TOV «Typohrafiia«Kliaksa», 2012. 432 s. 8. *Osnovy sudovoi ekspertyzy: navchalnyi posibnyk dlia fakhivtsiv, yaki maiut namir otrymaty abo pidtverdity kvalifikatsiiu sudovoho eksperta* [Fundamentals of forensic examination: a training manual for specialists who intend to obtain or confirm the qualifications of a judicial expert] / avt. uklad. L. M. Holovchenko, A. I. Lozovyi, Simakova-Yefremian ta in. Kh.: Pravo, 2016. 928 s. 9. Bilukha M. T. *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza: pidruchnyk.* [Forensic Accounting Examination: Textbook] K.: Vydavnycha kompaniia «Volia», 2004. 656 s.

Датанадходження: 23.04.2018 р.